

Ortaöğretim Öğrencilerinde Kişilik Özellikleri ve Gelecek Kaygıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Uğur KARAKAŞ^{1*}, Tuna USLU²

<https://doi.org/10.61150/jhss.2023060202>

¹ İstanbul Gedik Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor ABD.

² Fenerbahçe Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi

*Sorumlu Yazar: karakasugur87@gmail.com

Gönderilme Tarihi: 04.04.2023 – Kabul Tarihi: 25.07.2023

Öz

Bu çalışma spor lisesi öğrencileri ile diğer lise türlerinde öğrenim gören öğrencilerin kişilik özellikleri ve gelecek kaygıları arasındaki ilişkinin karşılaştırılması amacıyla yapılmıştır. Araştırmada “Beş Faktör Kişilik Ölçeği” ve “Kariyer Kaygısı Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırmada İstanbul ilinde farklı ilçelerde anadolu lisesi, imam-hatip lisesi, sağlık lisesi, mesleki teknik lisesi, spor lisesi, fen lisesi ve sosyal bilimler lisesinde öğrenim gören 544 kız 472 erkek lise öğrencisi katılmıştır. Araştırmadan T-test, ANOVA ve çoklu regresyon analizi testleri kullanılmıştır. Katılımcılar BFKÖ alt boyutları ile KKÖ toplam puanları arasında nevrotilik alt boyutunda ($r=.493$, $P=.01$) pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki; çoklu regresyon analiz sonuçlarına göre BFKÖ dışı dönüklük alt boyutu ($\beta=-.182$, $t=-6.186$, $P<0,05$), KKÖ toplam puanını yordadığı tespit edilmiştir. Cinsiyet ve okul türü değişkeni kariyer kaygılarında anlamlı farklar tespit edildi ($p>0.05$)

Anahtar kelimeler: Kişilik Özellikleri, Kariyer Kaygısı, Lise Öğrencileri

Comparison of The Relationship Between Sports High School Students and The Personality and Future Concerns of Students at Other High School Types

Abstract

This study was conducted to compare the relationship between the personality traits and future concerns of sports high school students and students studying in other types of high schools. “Five Factor Personality Scale” and “Career Anxiety Scale” were used in the research. 544 female and 472 male high school students studying at anatolian high school, imam-hatip high school, health high school, vocational technical high school, sports high school, science high school and social sciences high school in different districts of İstanbul participated in the research. T-test, ANOVA and multiple regression analysis tests were used in the research. Participants found a positive, moderately significant relationship between the BFIS sub-dimensions and the CSS total scores in the neuroticism sub-dimension ($r=.493$, $P=.01$); According to the results of multiple regression analysis, it was determined that the BFIS extraversion sub-dimension ($\beta=-.182$, $t=-6.186$, $P<0.05$) predicted the KIS total score. Significant differences were detected in career concerns based on gender and school type ($p>0.05$).

Keywords: Personality Traits, Career Anxiety, High School Students

Giriş

Herhangi bir eğitim sonucunda elde edilen beceriler sayesinde gelir elde etme amacıyla hizmet verilen işlere meslek denir (Kuzgun, 2014). Kişilerin yaşamları boyunca yaptıkları işlerdeki seviye ilerlemelerine ise kariyer ismi verilir. Kariyer, yaşam boyunca kişilerin kendilerini geliştirmeleri ve yenilemeleri gereken dinamik bir süreçtir (Gottfredson, 2002; Herr ve Cramer, 1992; Super, 1990).

İnsanların yaşamlarında önemli bir yer olan meslek seçimi ve kariyer tercihleri lise yıllarında başlayan ve şekillenen bir süreçtir. Psikomotor, psikososyal ve psikoanalitik yönden gelişim süreci olan ergenlik dönemi, eğitim sisteminin en önemli dönemlerinden biri olan lise yıllarına denk gelmektedir. Meslek seçimi ve kariyer ile ilgili tercihlerin yapıldığı bu dönem, kişilerin yaşamlarında bir dönüm noktasıdır (Rowland, 2004).

Bireyin eğitim öğretim faaliyetlerinde mesleki yönelimi lise giriş sınavı ile başlayan ve sonrasında da devam eden önemli bir süreçtir. Mesleki yönelimlerine göre öğrenim görmek istedikleri yükseköğretim kurumları şekillenmektedir.

Bireylerin ergenlik döneminde yaşadıkları hormonal değişimlerle birlikte değişen hayata bakış açıları ergenlik döneminde birey kimlik arayışına girdiği bir süreç yaşamaktadır. Kimlik arayışında cinsel gelişim, geleceğe yönelik konulara ilgi ve alakanın artması gibi ruh halinde değişimlerle birlikte birey meslek seçmenin yanında ve seçtiği mesleğe yönelik kariyer kaygısı yaşamaktadır (Yörükoğlu, 2004).

Bireylerin akademik ve mesleki seçimlerine yönelik başarısızlık korkusu kariyer kaygısına sebep olmaktadır (Vignoli, 2015). Geleceğe yönelik endişe, başarısız olma düşüncesi kişilerde huzursuzluğa sebep olur (Cüceloğlu, 2016). Sıkıntılı bir süreç olan kariyer kararı, kişilerin istekleri ile aile büyükleri ve sosyal çevre arasında sıkışıp kalmaktadır. Seçilmek istenen meslekler, çoğu zaman aile büyüklerinin çocukları için yaşadığı gelecek kaygılarından dolayı hoş karşılanmamakta ve farklı meslekleri seçmeleri yönünde söylemlerde bulunmaktadır. Çoğu zaman bireylerin yetenek ve tercihleri dikkate alınmadan ebeveynler ve toplum tarafından popülerliği yüksek olan doktorluk, avukatlık, veterinerlik, mühendislik gibi meslek gruplarına yönlendirilmek istenilmektedirler. Bu süreç kişilerin kendilerini tanımaları ve her şeyden önce kendilerini ikinci ve üçüncü kişilere doğru ifade etmeleri gereken bir süreçtir. Gelecekte nasıl ve hangi meslek grubunda mutlu ve huzurlu bir yaşam süreceğini ve bu meslekte üretken ve verimli olabileceğini keşfetmelidir. Kişilik özellikleri ve yetenekleri ile seçmek istediği meslek ne derece kendisine uygun sorusuna cevap verilmelidir.

Ergenlik döneminde mesleki tercihleri ve yönelimleri etkileyen bir diğer faktör kişilerin sahip olduğu kişisel özelliklerdir. Kişilik, kararlar ve seçimler üzerinde etkilidir

(Yeşilyaprak, 2011). Duygularımızı, düşüncelerimizi ve davranışlarımızı şekillendiren ve oluşturan en büyük etken kişilik özelliklerimizdir (Bacanlı, İlhan ve Aslan, 2009; Burger, 2006). Kişiliğin oluşumuna yönelik farklı yaklaşımlar ve modeller oluşmuştur. Birçok araştırmacı tarafından kullanılan beş faktör kişilik özellikleri modeli Costa ve McCrea (1992), tarafından ortaya konmuştur. Dışa dönüklük, uyumluluk, sorumluluk, nevroitiklik ve yeniliklere açıklık olmak üzere beş alt boyuttan oluşmaktadır. Beş faktörlü bir yapıya sahip olan kişilik özellikleri bireylerin mesleki tercihlerini etkileyen en önemli unsurlardan biridir (Nalbantoğlu & Gündüz, 2018).

Çalışmada temel olarak, kişilerin öğrenim gördükleri lise türü ile kişilik özelliklerinin kariyer kaygısı üzerinde farklı etkilere sebep olup olmadığını tespit etmek amaçlanmıştır. Hormonal değişimlerin yaşandığı ve kişilerin kendilerini ve yeteneklerini keşfettiği bir dönem olan ergenlik dönemi, bireylerin kariyer kaygılarının yüksek olduğu önemli bir dönemdir. Bireyin geleceğe yönelik tercihlerini yapacağı ve hayatını şekillendireceği bir dönem olan ortaöğretim dönemi mesleki yönelimlerin ve bununla birlikte kariyer kaygısında artış gösterdiği bir dönemdir. Yapılan araştırma, spor lisesi ve diğer ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin kariyer kaygılarının kişisel özelliklerine göre farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek amacıyla yapılmıştır.

- Katılımcıların BFKÖ ile KKÖ toplam puanları arasında anlamlı ilişki var mıdır?
- Spor lisesi ve diğer lise türü öğrencilerinin kariyer kaygıları arasında cinsiyet değişkenine göre fark var mıdır?
- Spor lisesi öğrencilerinin kariyer kaygıları arasında okul türü değişkenine göre fark var mıdır?

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu çalışma spor lisesi öğrencileri ile diğer lise türlerinde öğrenim gören öğrencilerin kişilik özellikleri ve kariyer kaygıları arasındaki ilişkinin karşılaştırılması amacıyla yapılmıştır. Lise öğrencilerinin beş faktör kişilik özellikleri ile kariyer kaygıları arasında lise türlerine ve bazı değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğini test etmek amacıyla yapılan çalışmada betimsel ve ilişkisel bir tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmada ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama modeli genellikle birden çok değişken arasındaki etkileşimin varlığını ve miktarını belirlemede kullanılan bir yöntemdir (Karasar, 2005).

Çalışma Grubu

Araştırma evrenini ortaöğretim kurumlarında eğitim gören öğrenciler oluştururken araştırma örneklemini İstanbul ilinde bulunan bazı lise ve dengi okullarda öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmada kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Kolayda örnekleme ana kütle içerisinde seçilecek örnek kesimin araştırmacının

yargılarınca belirlendiği tesadüf olmayan örnekleme yöntemidir. Kolayda örneklemede veriler, ana kütlede en kolay, hızlı ve ekonomik şekilde toplanır (Malhotra, 2004, Aaker vd., 2007). Çalışma grubu ise İstanbul ilinde farklı semtlerde bulunan spor lisesi (N=315), fen lisesi (N=108), anadolu lisesi (N=336), imam-hatip lisesi (N=50), sağlık lisesi (N=73), mesleki teknik lisesi (N=59) ve sosyal bilimler lisesinde (N=75) örgün eğitime katılan 544 kadın 472 erkek olmak üzere 1016 lise öğrencisinden oluşmaktadır.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Bilgileri

	N	%
Anadolu Lisesi	336	33,1
İmam-Hatip Lisesi	50	4,9
Sağlık Lisesi	73	7,2
Okul Türü		
Mesleki Teknik Lise	59	5,8
Spor Lisesi	315	31
Fen Lisesi	108	10,6
Sosyal Bilimler Lisesi	75	7,4
Cinsiyet		
Kadın	544	53,5
Erkek	472	46,5

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından oluşturulan katılımcıların demografik bilgilerini öğrenmek amacıyla kullanılan kişisel bilgi formu, beş faktör kişilik özellikleri ölçeği ve kariyer kaygısı ölçeği kullanılmıştır. Veriler Google dokümanlar aracılığıyla çevrimiçi olarak toplanmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmacı tarafından oluşturulan form katılımcıların okul türü, sınıf, cinsiyet, algılanan başarı durumlarını tespit etmek amacıyla oluşturulan sorulardan meydana gelmektedir.

Beş Faktör Kişilik Özellikleri Ölçeği (BFKÖ): Benet-Martinez ve John (1998) tarafından İspanyolca ve İngilizce versiyonu 44 madde olarak geliştiren ölçek dışı dönüklük, uyumluluk, sorumluluk, nevroitiklik ve yeniliğe açıklık olmak üzere 5 alt boyuttan oluşmaktadır. 5'li likert tipi olarak hazırlanan ölçek "(1) Hiçbir Zaman, (2) Nadiren, (3) Bazen, (4) Sık Sık ve (5) Her Zaman şeklinde düzenlenmiştir. BFKÖ alt boyutları dışı dönüklük (8 madde), uyumluluk (9 madde), sorumluluk (9 madde), nevroitiklik (8 madde) ve yeniliklere açıklık (10 madde) olmak üzere toplamda 44 maddeyi oluşturmaktadır. 2, 6, 8, 9, 12, 18, 21, 23, 24, 27, 31, 34, 35, 37, 41. maddelerin puanlamasında tersten puanlama yapılmaktadır. Her bir madde için 8 ile 50 puan arasında değişen bir puanlama

yapılmaktadır. Alt boyutlardan alınan puanlar kişilerin o alt boyutta yer alan özelliklerini ne derece taşıdığını ifade etmektedir. 56 ülkede uyarlaması yapılan BFKÖ, Somer ve ark. (2005) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır.

Kariyer Kaygısı Ölçeği (KKÖ): Nalbantoğlu ve Gündüz (2016) tarafından geliştirilen ve 14 maddeden oluşan kariyer kaygısı ölçeği, aile etkisine yönelik kariyer kaygısı (5 madde) ve meslek seçimine yönelik kariyer kaygısı (9 madde) olmak üzere 2 alt boyuttan oluşmaktadır. 5'li Likert tipte hazırlanan ölçek "(1) Kesinlikle Katılmıyorum, (5) Kesinlikle Katılıyorum şeklinde sıralanmıştır. KKÖ toplam puanı 14 ile 70 puan arasında değerlendirilmektedir. Yapılan çalışmada elde edilen veriler ışığında KKÖ alt boyutları toplam puanı Cronbach Alpha değeri .860'dır.

Verilerin Analizi

Araştırmada kişisel bilgilerinin dağılımlarının belirlenmesi için yüzde (%) ve frekans testleri yapılmıştır. Katılımcılardan elde edilen verilerin normal dağılıma sahip olup olmadığının belirlenmesi için çarpıklık-basıklık değerleri ve oluşturulan histogramlar incelendiğinde verilerin normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir. Basıklık ve çarpıklık değerleri tespit edilmiş olup normallik varsayımının sağlamaktadır. Çarpıklık ve basıklık değerlerinin -2 ile +2 arasında yer alması durumunda da ilgili verilerin normal dağıldığı söylenebilir (George ve Mallery, 2010). Araştırma verileri normal bir dağılıma sahip olduğu için parametrik testler uygulanmıştır. Araştırmada çoklu regresyon analizi ve iki bağımsız değişken için Bağımsız Örneklem T-Testi, ikiden fazla değişkenin karşılaştırılmasında tek yönlü varyans analizi testi ANOVA kullanılmıştır. ANOVA testinde gruplar arası anlamlı farklılığı tespit etmek için alt testlerden Tukey HSD kullanılmıştır. Analizlerde anlamlılık düzeyi ($p < 0,05$) olarak belirlenmiştir.

BULGULAR

Tablo 2. Katılımcıların BFKÖ ile KKÖ Toplam Puanları Arasındaki Korelasyon İlişkisi

	Dışa Dönüklük	Uyumluluk	Sorumluluk	Nevrotiklik	Yeni Deneyimlere Açıklık	5F. Toplam Puan	K.K. Toplam Puan
Dışa Dönüklük	1						
Uyumluluk	,146**	1					
Sorumluluk	,167**	,430**	1				
Nevrotiklik	-,332**	-,334**	-,379**	1			
Yeni Deneyimlere Açıklık	,319**	,111**	,222**	-,158**	1		

5 Faktör Toplam Puan	,602**	,510**	,580**	-,067*	,684**	1
Kariyer Kaygısı Toplam Puan	-,305**	-,137**	-,272**	,493**	-,0056	,115**

** . P<0.01 * . P<0.05

Tablo 2’de Katılımcılar BFKÖ alt boyutları ve toplam puanı ile KKÖ toplam puanları arasındaki Pearson Korelasyon testinin sonuçları yer almaktadır. Test sonuçlarına baktığımızda KKÖ toplam puanı ile BFKÖ Dışa Dönüklük ($r=-.305$, $P=.01$), Uyumluluk ($r=-.137$, $P=.01$) ve Sorumluluk ($r=-.137$, $P<.01$) arasında negatif yönde yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki vardır. KKÖ toplam puanı ile BFKÖ toplam puanı arasında ($r=-.115$, $P=.01$) negatif yönde yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. KKÖ toplam puanı ile BFKÖ Nevrotiklik alt boyutunda ($r=.493$, $P=.01$) pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki vardır. BFKÖ toplam puanı ile Nevrotiklik alt boyutu arasında ($r=-.067$, $P>.05$) negatif yönde yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 3. Katılımcıların BFKÖ Alt Boyutlarına Ait Puanlar ile KKÖ Toplam Puanını Yordamasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

	B	SH B	β	T	P	R	ΔR ²	F
(Constant)	21,6 81	4,4 85		4,83 5	0			
Dışa Dönüklük	-,038 2	0,0 62	-,018 2	-,618 6	0			
Uyumluluk	0,21 7	0,0 84	0,07 8	2,59 1	0,0 1	0,5 33	0,2 81	10,5 29
Sorumluluk	-,033 2	0,0 76	0,13 5	4,34 6	0			
Nevrotiklik	0,95 7	0,0 7	0,42 2	13,7 53	0			
Deneyimlere Açıklık	0,19 2	0,0 61	0,09	3,15 8	0,0 02			

** . P<0.01 * . P<0.05

Tablo 3 incelendiğinde BFKÖ Alt Boyutları (Dışa Dönüklük, Uyumluluk, Sorumluluk, Nevrotiklik, Deneyimlere Açıklık) değerleri KKÖ Toplam Puanına ait değerleri ile arasında anlamlı bir ilişki ($R=0.533$, $\Delta R^2=0.281$, $P<0.05$) olduğu tespit edilmiştir. BFKÖ Alt Boyutları, KKÖ Toplam Puanını %28,1’ini yordamaktadır. Araştırma sonucunda BFKÖ alt boyutları; nevrotiklik ($\beta=.422$, $t=13.753$, $P<0.05$) deneyimlere açıklık ($\beta=.090$, $t=3.158$, $P<0.05$), uyumluluk ($\beta=.078$, $t=2.591$, $P<0.05$), sorumluluk ($\beta=-.135$, $t=-4.346$, $P<0.05$),

dışa dönüklük ($\beta=-.182$, $t=-6.186$, $P<0.05$) KKÖ toplam puan değerini yordadığı tespit edilmiştir.

Tablo 4. Cinsiyet Değişkenine Göre KKÖ Toplam Puanından Elde Edilen Sonuçlar

	N	Ort.	SS.	t	P
Aile etkisine yönelik kariyer kaygısı	Kadın	544	9,665	4,688	-0,996 ,320
	Erkek	472	9,977	5,276	
Meslek seçimine yönelik kariyer kaygısı	Kadın	544	28,287	8,614	9,875 ,000
	Erkek	472	22,837	8,954	
Kariyer Kaygısı Toplam Puan	Kadın	544	37,952	11,526	6,721 ,000
	Erkek	472	32,814	12,840	

P<0.05

Tablo 4 ‘te cinsiyet değişkeni ile KKÖ toplam puanı arasında gerçekleştirilen bağımsız gruplar t testi sonucuna göre kadın ve erkek cinsiyet grupları arasında aile etkisine yönelik kariyer kaygılarında anlamlı farklılık tespit edilemezken ($p>0.05$); meslek seçimine yönelik kariyer kaygısı ve kariyer kaygısı toplam puanlarında anlamlı farklılık puanları arasında anlamlı fark tespit edilmiştir ($p<0.05$). Katılımcıların meslek seçimine yönelik kariyer kaygısında anlamlı farklılığın cinsiyeti kadın ($X=28,287$) öğrencilerin cinsiyeti erkek ($X=22,837$) öğrencilere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Kariyer kaygısı toplam puanına sonuçlarına göre cinsiyeti kadın ($X=37,952$) öğrencilerin kariyer kaygıları cinsiyeti erkek ($X=32,814$) öğrencilerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 5: Okul Türlerine Göre Katılımcıların Kariyer Kaygısı Durumlarının Karşılaştırılması

	N	Ort.	SS.	F	P	Fark	
Aile etkisine yönelik kariyer kaygısı	(1)Anadolu Lisesi	33 6	9,69 6	5,08 5			
	(2)İmam-Hatip Lisesi	50	10,8 40	5,33 9			
	(3)Sağlık Lisesi	73	12,6 44	5,36 0			
	(4)Mesleki Teknik Lise	59	10,4 24	5,30 5	5,98 8	0,0 0	1<3 5<3 6<3
	(5)Spor Lisesi	31 5	9,33 3	4,55 0			
	(6)Fen Lisesi	10 8	8,74 1	4,62 7			
	(7)Sosyal Bilimler Lisesi	75	9,93 3	4,73 4			

Meslek seçimine yönelik kariyer kaygısı	(1)Anadolu Lisesi	33 6	27,6 43	8,24 0			
	(2)İmam-Hatip Lisesi	50	28,2 80	10,2 32			
	(3)Sağlık Lisesi	73	30,3 43	8,55 6		5<1	
	(4)Mesleki Teknik Lise	59	26,7 12	10,6 08	16,4 54	0,0 0	5<3
	(5)Spor Lisesi	31 5	21,9 84	8,49 7			5<4
	(6)Fen Lisesi	10 8	26,3 06	8,88 9			5<7
	(7)Sosyal Bilimler Lisesi	75	25,4 40	9,82 6			
Kariyer Kaygısı Toplam Puan	(1)Anadolu Lisesi	33 6	37,3 39	11,3 04			
	(2)İmam-Hatip Lisesi	50	39,1 20	14,5 04		1<3,	
	(3)Sağlık Lisesi	73	42,9 86	10,5 78		5<1,	
	(4)Mesleki Teknik Lise	59	37,1 36	14,4 91	13,4 24	0,0 0	5<3,
	(5)Spor Lisesi	31 5	31,3 18	11,9 34			5<4,
	(6)Fen Lisesi	10 8	35,0 46	11,8 41			6<3,
	(7)Sosyal Bilimler Lisesi	75	35,3 73	12,6 41			7<4,

P<0.05

Tablo 5 incelendiğinde araştırma katılımcılarının okul türü değişkenine göre aile etkisine yönelik kariyer kaygısı, meslek seçimine yönelik kariyer kaygısı, kariyer kaygısı toplam puanlarında anlamlı farklılık tespit edildi ($p<0.05$). Anlamlı farklılığı belirlemek için yapılan Post Hoc (Tukey) testi sonuçlarına göre aile etkisine yönelik kariyer kaygısı alt boyutunda sağlık lisesi öğrencilerinin ($X=12,644$), Anadolu lisesi öğrencilerinden ($X=9,696$); sağlık lisesi öğrencilerinin ($X=12,644$), spor lisesi öğrencilerinden ($X=9,333$); sağlık lisesi öğrencilerinin ($X=12,644$), fen lisesi öğrencilerinden ($X=8,741$) daha yüksek aile etkisine yönelik kariyer kaygısına sahip oldukları tespit edildi.

Anlamlı farklılığı belirlemek için yapılan Post Hoc (Tukey) testi sonuçlarına göre meslek seçimine yönelik kariyer kaygısı alt boyutunda Anadolu lisesi öğrencilerinin ($X=27,643$), spor lisesi öğrencilerinden ($X=21,984$); imam-hatip lisesi öğrencilerinin ($X=28,280$), spor lisesi öğrencilerinden ($X=21,984$); sağlık lisesi öğrencilerinin ($X=30,343$), spor lisesi öğrencilerinden ($X=21,984$); mesleki teknik lise öğrencilerinin ($X=26,712$), spor lisesi

öğrencilerinden ($X=21,984$); fen lisesi öğrencilerinin ($X=26,306$), spor lisesi öğrencilerinden ($X=21,984$); sosyal bilimler lisesi öğrencilerinin ($X=25,440$), spor lisesi öğrencilerinden ($X=21,984$) yüksek olduğu tespit edildi.

Anlamlı farklılığı belirlemek için yapılan Post Hoc (Tukey) testi sonuçlarına göre kariyer kaygısı toplam puanlarında sağlık lisesi öğrencilerinin ($X=42,986$), anadolu lisesi öğrencilerinden ($X=37,339$); sağlık lisesi öğrencilerinin ($X=42,986$), spor lisesi öğrencilerinden ($X=31,318$); İmam-Hatip Lisesi öğrencilerinin ($X=39,120$), spor lisesi öğrencilerinden ($X=31,318$); sağlık lisesi öğrencilerinin ($X=42,986$), spor lisesi öğrencilerinden ($X=31,318$); mesleki ve teknik lise öğrencilerinin ($X=37,136$), spor lisesi öğrencilerinden ($X=31,318$); sağlık lisesi öğrencilerinin ($X=42,986$), fen lisesi öğrencilerinden ($X=35,046$); mesleki ve teknik lise öğrencilerinin ($X=37,136$), mesleki ve teknik lise öğrencilerinden ($X=37,136$); sağlık lisesi öğrencilerinin ($X=42,986$), fen lisesi öğrencilerinden ($X=35,046$) öğrencilerinden daha yüksek olduğu tespit edildi.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Spor lisesi öğrencileri ile diğer lise türlerinde öğrenim gören öğrencilerin kişilik özellikleri ve gelecek kaygıları arasındaki ilişkinin karşılaştırılması amacıyla yapılan araştırmada bazı değişkenlere göre beş faktör kişilik özellikleri ile kariyer kaygı durumlarının farklılık gösterip göstermediği tespit edilmeye çalışılmıştır.

Kariyer kaygısının oluşmasında bireyin kariyer kararını verip vermemesi büyük önem taşımaktadır. Yapılan araştırmalarda kariyer kararı veren öğrencilerin vermeyenlere göre daha az kariyer kaygısı yaşadığı görülmektedir (Nalbantoğlu-Yılmaz ve Çetin-Gündüz 2018).

Araştırmada KKÖ toplam puanı ile BFKÖ arasında dışa dönüklük, uyumluluk ve sorumluluk alt boyutları arasında olumsuz yönde yüksek düzeyde anlamlı ilişki tespit edildi. Kayadibi ve Kırdök (2020), dışa dönüklük ve yeniliklere açıklık alt boyutlarında anlamlı bir ilişki tespit edemezken; sorumluluk ve uyumluluk alt boyutlarında araştırmayla aynı yönde negatif anlamlı ilişki tespit etmiştir.

KKÖ toplam puanı ile BFKÖ toplam puanı arasında negatif yönde yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. KKÖ toplam puanı ile BFKÖ nevroitiklik alt boyutunda olumlu yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki vardır. Kayadibi ve Kırdök (2020), nevroitiklik kişilik özelliğini orta düzeyde pozitif yönde anlamlı bir sonuç elde etmişlerdir.

BFKÖ Alt Boyutları (dışa dönüklük, uyumluluk, sorumluluk, nevroitiklik, deneyimlere açıklık) KKÖ Toplam Puanına ait değerleri ile arasında anlamlı bir ilişki

olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada BFKÖ alt boyutları (nevrotiklik, deneyimlere açıklık, uyumluluk, sorumluluk ve dışa dönüklük) KKÖ toplam puan değerini yordadığı tespit edilmiştir. BFKÖ alt boyutlarının tamamının kariyer kaygısı ölçeğini %28 düzeyinde açıkladığı tespit edildi. Kayadibi ve Kırdök (2020), çalışmalarında sadece nevrotiklik ve uyumluluk alt boyutlarının katılımcıların kariyer kaygısını %19 oranında açıkladığını ifade etmişlerdir. Caspi ve ark. (2001), dışa dönük kişilik özelliği olan bireylerin cana yakın, arkadaşlık ilişkisi kurmakta başarılı, herkes tarafından sevilen bireyler olduğunu ifade etmişlerdir. Dışa dönük kişilik özelliği olan bireyler meslek seçimi konusunda sosyal çevrelerinin düşüncelerini dinleyeceği ve bu nedenle mantıklı kararlar verebileceği söylenilebilir. Dışa dönük olmayan bireylerin ise içlerine kapanık ruh hallerinden dolayı sosyal bir çevre oluşturmakta başarısız olan kişiler olduğunu düşündüğümüzde meslek seçme konusunda yalnız kalacaklarından dolayı kaygı durumlarının yükseleceği ve bu nedenle kariyer kaygısı yaşayacakları söylenilebilir. Uyumlu kişilik özelliğine sahip bireyler, anlayışlı, sakin, yumuşak huylu, kibar ve yardımsever kişiler olarak ifade edilmektedir (Benet - Martinez ve John, 1998). Uyumsuz olan bireylerde kaygı durumlarını yükselten ve geleceğe yönelik olumsuz bir ruh hali vardır. Kariyer kaygısı yüksek olan bireylerin hayatlarında ve mesleklerinde hatalar yapmaları ve mutsuz olmaları olağan görülen bir durumdur. Caspi ve ark. (2001) tarafından özdenetim olarak ifade edilen sorumluluk kişilik yapısı, bireylerin mükemmeliyetçiliğini, planlı hayatını ve yaşamındaki düzeni belirtmektedir. Yaşamlarında düzen olan bireyler, işleri son ana bırakmadıkları için kaygı düzeyleri her zaman düşük seviyededir. Sosyal yaşamlarında ve akademik hayatlarında bir plan ve programa uymayan, öz-disiplinden uzak bireyler ise işlerinin veya görevlerinin zamanında yetişmeyeceği kaygısını her zaman yaşarlar. Sorumluluk özellikleri taşımayan bireylerin kaygı durumlarının yüksek olduğunu söylenebilir. Nevrotik kişiliğe sahip bireyler sosyal yaşamlarında öz-güven becerisinden yoksun, kolay bir şekilde hayal kırıklığı yaşayan, değişken bir ruh hali olan kişilerdir. Kaygı durumları devamlı yüksek olan bireyler geleceklerine yönelik kariyer kaygısı yaşamaları olağan görülmektedir.

Cinsiyet değişkeni sonuçlarına göre kariyer kaygılarında meslek seçimine yönelik kariyer kaygısı ve kariyer kaygısı toplam puanlarında kız öğrenciler lehine anlamlı farklılık tespit edildi. Literatürde araştırmayla aynı yönde kadınlar lehine anlamlı farklılık tespit edilen araştırmalar vardır. Akbaş (2019)'ın yapmış olduğu araştırmada kadın katılımcıların genel kariyer kaygı durumların erkeklerle oranla daha yüksek olduğunu; Başkal (2009) ve Zhou ile Santos (2007) kadın katılımcıların erkeklerle oranla daha fazla kariyer kaygısı yaşadıklarını tespit etmişlerdir. Literatür incelendiğinde cinsiyet değişkeni ile kariyer kaygısı arasında farklı sonuçlar elde edildiğini görmekteyiz. Aydın (2019) ve Kırdök ile Harman (2017) yapmış oldukları araştırmalarda cinsiyet ile kariyer kaygısı arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmediğini ifade etmektedirler. Gökçe ve Traş (2017) ise yaptıkları araştırma sonucu erkeklerin kariyer kaygı durumların kadınlara oranla daha yüksek olduğunu ifade etmişlerdir. Başkal (2009)'da yapmış olduğu çalışmada araştırmamızın

aksine erkek katılımcıların kariyer kaygı durumlarının kadınlardan yüksek olduğunu ifade etmiştir. Günümüzde toplumda devam eden cinsiyete göre meslek sınıflamalarının araştırma katılımcısı kız öğrencilerin kariyer kaygılarını etkilediği söylenilebilir.

Okul türü değişkeni sonuçlarına göre kariyer kaygılarında aile etkisine yönelik kariyer kaygıları, meslek seçimine yönelik kariyer kaygısı ve kariyer kaygısı toplam puanlarında anlamlı farklılık tespit edildi. Aile etkisine yönelik kariyer kaygısı alt boyutunda anlamlı farklılık çıkan anadolu lisesi, spor lisesi, fen lisesi ve sağlık lisesi okul türlerinde en yüksek kariyer kaygısı yaşayan öğrencilerin sağlık lisesinde öğrenim gören öğrenciler olduğu tespit edildi. Yılmaz ve Gündüz (2018)'ün yapmış olduğu lise öğrencilerinin kariyer kaygılarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi çalışmasında okul değişkenine göre aile etkisine yönelik kaygı alt boyutunda mesleki ve teknik lise lehine anlamlı olduğu görülürken, meslek seçimine yönelik kaygı alt boyutunda anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. Nalbantoğlu Yılmaz ve Çetin Gündüz'ün (2018), yapmış olduğu benzer bir çalışmada ise, elde edilen sonuçlardan farklı olarak mesleki ve teknik lisede okuyan öğrencilerin aile etkisine yönelik kariyer kaygı düzeylerinin fen lisesinde okuyan öğrencilere göre daha yüksek olduğu, meslek seçimine yönelik kariyer kaygı puanlarının ise okul türüne göre anlamlı farklılık göstermediği sonucunu elde etmişlerdir. Günümüzde özel ve devlet sağlık kurumlarında lise mezunlarının istihdamı yapılmadığı için sağlık lisesi öğrencilerinin mesleğe yönelik kariyer kaygılarının yüksek olduğu söylenilebilir.

Meslek seçimine yönelik kariyer kaygısı alt boyutunda anlamlı farklılık çıkan mesleki teknik lise, fen lisesi, sosyal bilimler lisesi ve spor lisesi okul türlerinde en düşük kariyer kaygısı yaşayan öğrencilerin spor liselerinde öğrenim gören öğrenciler olduğu tespit edildi. Kariyer kaygısı toplam puanlarında anlamlı farklılık çıkan sağlık lisesi, anadolu spor lisesi, imam hatip lisesi, sağlık lisesi, mesleki ve teknik lise, fen lisesi okul türlerinde en düşük kariyer kaygısı yaşayan öğrencilerin spor liselerinde öğrenim gören öğrenciler olduğu tespit edildi. Spor lisesi öğrencilerinin spor ile ilgili mesleklerin artışı ve devlet kurumlarında veya özel işletmelerde spor kaynaklı olarak iş bulmalarının diğer sektörlerle nazaran biraz daha rahat olması kaynaklı kariyer kaygılarının düşük olduğu söylenilebilir. Spor Lisesi mezunlarının seçtikleri herhangi bir dersten birinci kademe antrenörlük belgesi alacak olmalarının da mesleğe yönelik kariyer kaygılarının azalmasında etken olduğu söylenilebilir.

ÖNERİLER

Bu araştırmanın sonuçlarından öncelikle araştırmacılar kariyer kaygısı konusunda gelecekte yapacakları teorik ve uygulamalı araştırmalar için yararlanabilirler. Ayrıca çalışma bulgularında eğitim politika yapıcılarının eğitim içeriklerini hazırlarken öğrencilerin konu ile ilgili görüşlerini merkeze almaları açısından, okullarda kariyer kaygısını önlemeye yönelik eğitim politikaları oluşturulurken ve eylem planları geliştirilirken de bu araştırmanın sonuçlarından yararlanılabilir.

Kaynaklar

Bacanlı, H., İlhan, T., & Aslan, S. (2009). Beş faktör kuramına dayalı bir kişilik ölçeğinin geliştirilmesi: sıfatlara dayalı kişilik testi (SDKT). *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 261-279.

Başkal, S. (2009). Anadolu, Fen ve Genel Liselerde Eğitim Alan Son Sınıf Öğrencilerinin Bir Üst Öğrenime Geçişte Meslek Seçimi ile İlgili Yaşadıkları Kaygıların Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi (Muğla İli Örneği). Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi, İstanbul

Benet-Martinez, V., & John, O. P. (1998). Los cinco grandes across cultures and ethnic groups: multitrait-multimethod analyses of the big five in spanish and english. *Journal of personality and social psychology*, 75(3), 729.

Benet-Martinez, V., & John, O. P. (1998). Los cinco grandes across cultures and ethnic groups: multitrait-multimethod analyses of the big five in spanish and english. *Journal of personality and social psychology*, 75(3), 729.

Burger, J. M. (2006). *Kişilik* (çev. İ. D. Erguvan Sarıoğlu). İstanbul: Kaknüs Yayıncılık.

Caspi, A. & Roberts, B. W. (2001). Personality Development across the Life Course: The Argument for Change and Continuity. *Psychological Inquiry*, 12(2), 49-66.

Costa, P. T., & McCrea, R. R. (1992). Revised neo personality inventory (neo pi-r) and neo five-factor inventory (neo-ffi). *Psychological Assessment Resources*.

Cüceloğlu, D. (2006). *İnsan ve Davranışı*. 15. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Gottfredson, L. S. (2002). Gottfredson's theory of circumscription, compromise, and self-creation. In D. Brown (Eds.), *Career Choice and Development* 85-148. New York: Wiley.

Gökçe, Z. ve Traş, Z. (2017). Lise Öğrencilerinin Kariyer Karar Verme Güçlükleri ve Ego Kimlik Statülerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. 15. 1, 58-69.

Herr, E.L., & Cramer, S.H. (1992). *Career guidance and counseling through the lifespan: Systematic approaches*. New York, NY: HarperCollins.

Kayadibi, S. ve Kırdök, O. (2020). Lise öğrencilerinin kariyer kaygıları ile beş faktör kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi, *Eurasian Journal of Researches in Social and Economics (EJRSE)* ISSN:2148-9963.

Kırdök, O. Harman E. (2017) Lise Öğrencilerinin Denetim Odaklarına Göre Mesleki Olgunluklarının Kariyer Karar Verme Güçlüklerini Yordama Gücü *Universal Journal Of Educational Research* 6.2 (2018) 242 - 248.

Kuzgun, Y. (2014). *Meslek Rehberliği ve Danışmanlığına Giriş*. 6. Basım. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Nalbantoğlu Yılmaz, F. & Çetin Gündüz, H. (2018). Lise öğrencilerinin kariyer kaygılarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (3), 1585-1602.

Nalbantoğlu Yılmaz, F. ve Çetin Gündüz, H. (2018). Lise Öğrencilerinin Kariyer Kaygılarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (3), 15851602.

Okutan, E., & Akbaş, M. G. (2019). 15-24 Yaş arası öğrencilerin kariyer kaygılarını incelemeye yönelik literatür araştırması. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 7(1).

Rowland, K. D. (2004). Career decision-making skills of high school students in the Bahamas. *Journal of career development*, 31(1), 1-13.

Somer, O., Korkmaz, M. & Tatar, A. (2002). Beş faktör kişilik envanteri'nin geliştirilmesi- ı: ölçek ve alt ölçeklerin oluşturulması, *Türk Psikoloji Dergisi*, 17 (49), (s:21-33).

Super, D.E. (1990). A life span, life space approach to career development. D. Brown & L. Brooks (Ed.) içinde, *Career choice and development: Applying contemporary theories to practice* (2. ed., ss. 197-261). San Fransico: Jossey-Bass.

Vıgnoli, E. (2015). Career indecision and career exploration among older French dolescents: the specific role of general trait anxiety and future school and career anxiety. *Journal of Vocational Behavior*, doi: 10.1016/j.jvb.2015.06.005.

Yeşilyaprak, B. (2011). *Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı: Kuramdan uygulamaya*. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Yılmaz, F. N. ve Gündüz, H. Ç. (2018). Lise Öğrencilerinin Kariyer Kaygılarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 18(3): 1585-1602.

Yörükoğlu, A. (2004). Gençlik Çağı Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar. 12. Basım, İstanbul: Özgür Yayınları.